

УДК 796.03:796.093.008

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.7>

Ірина ПЕТРЕНКО

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент кафедри менеджменту фізичної культури, Харківська державна академія фізичної культури, вул. Клочківська 99, м. Харків, Україна, 61058

ORCID: 0000-0003-4252-1130

Жанна ГРАЩЕНКОВА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри олімпійського і професійного спорту, Харківська державна академія фізичної культури, вул. Клочківська 99, м. Харків, Україна, 61058

ORCID: 0000-0002-9372-9890

Максим МІШИН

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент кафедри олімпійського і професійного спорту, Харківська державна академія фізичної культури, вул. Клочківська 99, м. Харків, Україна, 61058

ORCID: 0000-0002-8908-6861

Бібліографічний опис статті: Петренко, І., Гращенко, Ж., Мішин, М. (2021). Спортивне волонтерство як соціокультурний феномен сучасності. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 46–51, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.7>

СПОРТИВНЕ ВОЛОНТЕРСТВО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ

У статті розглянуті питання виникнення спортивного волонтерства як соціокультурного феномена сучасності. У волонтерському русі виділено напрям спортивного волонтерства, який сприяє побудові та розвитку активної взаємодії з іншими країнами та міжнародними організаціями для подальшого співробітництва, зокрема у сфері фізичної культури та спорту.

Волонтерська діяльність є ефективним засобом соціалізації осіб, які беруть у ній участь із нагодою отримати цінний досвід. Спортивне волонтерство як соціальний феномен було предметом дослідження низки авторів. Наукові дослідження вітчизняних вчених висвітлюють аспекти організації та розвитку спортивного волонтерства, однак питання, що стосується історичних передумов виникнення волонтерства в нашій країні, зокрема у сфері олімпійського спорту мало вивчені.

В Україні у 2001 році розроблено низку заходів щодо сприяння розвитку волонтерського руху, цей рік був призначений для збільшення визнання, сприяння та популяризації волонтерської діяльності та створення мережі поширення та обміну інформацією. Були визначені сфери діяльності волонтерів, збільшені кількість бажаючих працювати волонтерами, спонсорування та підтримка волонтерських програм.

Спорт, будучи однією з популярних сфер діяльності, важко нині уявити без активної участі волонтерів, а саме: проведення великомасштабних спортивних заходів, таких як Олімпійські, Паралімпійські ігри та інші міжнародні змагання. Діяльність волонтерів на спортивних змаганнях допомагає вирішенню низки організаційних питань, а також створенню на спортивному заході відповідної атмосфери і іміджу, які необхідні для настрою учасників і відчуття святості для глядачів.

Незважаючи на те, що досвід залучення спортивних волонтерів бере початок від перших Олімпійських ігор 1896 р., сучасна модель спортивного волонтерства, яка характеризується придбанням власних соціальних норм, принципів і процедур, почала складатись із 1980 р. – зимової Олімпіади в Лейк-Плесіді, коли було створено перший комітет з організації волонтерів. Розробляючи масштабні сценарії майбутніх Універсіад та Олімпійських ігор, організатори почали робити ставку на участь добровольців в їх проведенні. Спортивний волонтерський рух – це соціальна течія, виражена у взаємодії окремих спортивних волонтерів та їх об'єднань, яка є складником системи проведення змагань.

Незважаючи на бурхливий розвиток в Україні, спортивний волонтерський рух має низку істотних проблем, тому для більш продуктивного розвитку спортивної волонтерської діяльності необхідне створення державою умов для реалізації прав громадян на добровільну і пряму участь у вирішенні соціально значущих проблем суспільства.

Ключові слова: волонтер, спортивне волонтерство, міжнародні змагання.

Iryna PETRENKO

PhD (Physical Education and Sport), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Management of Physical Culture and Sport, Kharkiv State Academy of Physical Culture, 99 Klochkivska str., Kharkiv, 61058, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4252-1130

Zhanna GRASHCHENKOVA

PhD (Pedagogy), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Olympic and Professional Sports, Kharkiv State Academy of Physical Culture, 99 Klochkivska str., Kharkiv, 61058, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9372-9890

Maksym MISHYN

PhD (Physical Education and Sport), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Olympic and Professional Sports, Kharkiv State Academy of Physical Culture, 99 Klochkivska str., Kharkiv, 61058, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8908-6861

To cite this article: Petrenko, I., Grashchenkova, Zh., Mischyn, M. (2021). Sportyvne volonterstvo jak sociokulturnij fenomen sychasnosti [Sports volunteering as a social and cultural phenomenon of participation]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 46–51, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2021.5.7>

SPORTS VOLUNTEERING AS A SOCIAL AND CULTURAL PHENOMENON OF MODERNITY

The article discusses the emergence of sports volunteering as a socio-cultural phenomenon of the modernity, in particular, in the volunteer movement, the direction of sports volunteering is highlighted, which contributes to the construction and development of active interaction with other countries and international organizations for further cooperation, in particular in the field of physical culture and sports.

Volunteering is an effective means of socializing people participating in it, an opportunity to gain valuable experience. Sports volunteering as a social phenomenon has been the subject of research by a number of authors. Scientific researches of domestic scientists highlight the aspects of the organization and development of sports volunteering, however, issues related to the historical prerequisites for the emergence of volunteering in our country, in particular in the field of Olympic sports, have not been sufficiently studied.

In Ukraine, in 2001, a number of activities were developed to promote the development of the volunteer movement, in particular; this year was intended to increase recognition, promote and popularize volunteer activities and create a network for the dissemination and exchange of information. Areas of activity for volunteers were identified; the number of people willing to work as volunteers has been increased; increased sponsorship and support for volunteer programs.

Sport, being one of the most popular spheres of activity, is difficult to imagine today without the active participation of volunteers, namely the holding of large-scale sports events such as the Olympic, Paralympic Games and other international competitions. The activity of volunteers at sports competitions helps to solve a number of organizational issues, as well as to create an appropriate atmosphere and image at a sports event, necessary for the mood of the participants and the feeling of a spectator's holiday.

Despite the fact that the experience of attracting sports volunteers dates back to the first Olympic Games in 1896, the modern model of sports volunteering, characterized by the acquisition of its own social norms, principles and procedures began to consist of the 1980 Winter Olympics in Lake Placid, the first volunteer organization committee. Developing large-scale scenarios for the future Universiades and the Olympic Games, the organizers began to rely on the participation of volunteers in their conduct. The sports volunteer movement is a social trend expressed in the interaction of individual sports volunteers and their associations, which constitutes the system of the competition.

Despite the rapid development in Ukraine, the sports volunteer movement has a number of significant problems, therefore, for a more productive development of sports volunteer activities, it is necessary for the state to create conditions for the realization of the rights of citizens to voluntary and direct participation in solving socially significant problems of society.

Key words: volunteer, sports volunteering, international competitions.

Актуальність проблеми. Організація волонтерського руху в нашій державі сприяє побудові та розвитку активної взаємодії з іншими державами та міжнародними організаціями для подальшого співробітництва, зокрема у сфері

фізичної культури та спорту. Волонтерська діяльність є ефективним засобом соціалізації осіб, які беруть у ньому участь, нагодою отримати цінний досвід (Назарук, Кошевська, Пінчук, 2008). Спортивне волонтерство як

соціальний феномен було предметом дослідження низки авторів. Наукові дослідження, які висвітлюють аспекти організації та розвитку спортивного волонтерства, представлені в роботах вітчизняних вчених (Когут, 2010; Левків, 2013; Бондар, 2017; Петренко, 2018). Однак питання, що стосуються історичних передумов виникнення волонтерства в нашій країні, зокрема у сфері олімпійського спорту, мало вивчені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що волонтерство як соціальний феномен було предметом дослідження багатьох науковців (Капська, 2002; Безпалько, 2007; Вайноли, 2008; Бондаренко, 2008; Лях, 2011; Любарська, 2012). Зокрема, наукові дослідження низки авторів (Когут, 2010; Левків, 2013; Бондар, 2017; Петренко, 2018) висвітлюють аспекти організації та розвитку спортивного волонтерства.

Нині організація волонтерського руху в нашій країні набуває особливої актуальності. На концепції добровільної допомоги заснована діяльність неурядових організацій, професійних об'єднань, профспілок та інших громадських організацій. Поруч із розвитком соціальної волонтерської діяльності активно набуває руху спортивне волонтерство. Масове залучення волонтерів в Україні до проведення спортивних заходів відбулося на «Євро – 2012», близько 5,5 тисяч добровільних діячів працювали із великим захопленням та захопленням (<http://zakon.rada.gov.ua>). Взагалі міжнародні спортивні змагання неможливо уявити собі без чіткої організаційної структури, де особливий внесок здійснюють волонтери.

Мета дослідження – розглянути історичні передумови виникнення волонтерства в Україні, зокрема у сфері олімпійського спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Волонтерська діяльність із давніх часів була притаманна українському народу. Наукові доробки філософів, істориків М. Грушевського, Ю. Хорунжого, Д. Яворницького та ін. свідчать про те, що благодійництво та меценатство в Україні мають власну історію та традиції. У цьому контексті унікальним феноменом благодійності є волонтерство, початок розвитку якого припадає на XIX століття (Доннік, 2005).

Засновниками українського меценатства у XVI–XVIII ст. вважають Костянтина Острозького, Петра Сагайдачного, Петра Могили, Івана

Мазепу. У XIX – на початку XX ст. традицію було відроджено та продовжено Федором Симиренко (1791–1867 рр.), одним із перших українських цукрозаводчиків і меценатів. Багатьма благодійними справами увіковічилися імена Василя Тарковського і Григорія Галагана, Миколи Терещенка, Євгена Чикаленка, Миколи Аркаса, Богдана Ханенка. Вони матеріально підтримували діячів української культури, щиро ставилися до справ національного відродження України. У 1940 році перший випуск «Кобзаря» Т. Шевченка було реалізовано за кошти В. Тарновського (старшого) (Меценатство і меценати України).

Піонерами волонтерства в Україні можна вважати волонтерів Червоного Хреста. У багатьох містах України діяли цілі медичні комплекси, зокрема, в Києві в 1914 році існувало понад 100 шпиталів Червоного Хреста.

Свідченням активізації волонтерського руху у світовому масштабі стало прийняття на XI Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів 14 вересня 1990 р. в Парижі Загальної Декларації волонтерів (Левків, Макуц, 2013). Згідно з нею, волонтерська діяльність розглядається як інструмент соціального, культурного, економічного та екологічного розвитку. З моменту введення в дію Загальної Декларації волонтерів та триває донині, його можна охарактеризувати як етап активного поширення волонтерського руху в Україні та світі.

Дослідники зазначають, що в незалежній Україні перші волонтери з'явилися у 1992 р., це були представники корпусу миру США, вони працювали за програмами економічного розвитку і навчання англійської мови (Вайнола, Капська, Комарова, 2002). З часом цей рух був підтриманий українцями і набув статус національного. У 1999 р. в Україні був зареєстрований Всеукраїнський громадський центр «Волонтер», де найактивнішими серед волонтерів залишаються студенти і старшокласники (Харченко, Кратінов, Ваховський та ін., 2005: 163).

У травні 1998 р. Україна серед інших країн Центральної та Східної Європи, а також деяких країн Азії розпочала реалізацію регіональної програми «Ініціативи по роботі на добровільних засадах». Головною метою програми є відновлення руху волонтерів у згаданих країнах як запоруки громадського суспільства та незворотності демократичних перетворень, збільшення частки добровільної праці громадян,

спрямованої на розв’язання конкретних проблем (Ходорчук, 2003: 22).

Слід зазначити, що в Україні 2001 р., згідно з Указом Президента, був оголошений Міжнародним роком волонтерів, а в квітні 2003 р. при Кабінеті Міністрів України була створена Координаційна рада з питань розвитку і підтримки волонтерського руху.

Нині в нашій країні, окрім соціального волонтерства, популярності набуває спортивне волонтерство (Петренко, Бондар, 2015: 186). Так, науковці зазначають, що спорт, будучи однією з популярних сфер діяльності, важко уявити без активної участі волонтерів, а саме: проведення великомасштабних спортивних заходів, таких як

Олімпійські, Паралімпійські ігри та інші міжнародні змагання (Когут, Гончаренко, 2010: 134).

Діяльність волонтерів на спортивних змаганнях допомагає вирішенню низки організаційних питань, а також створенню на спортивному заході відповідної атмосфери і іміджу, які необхідні для настрою учасників і відчуття свята для глядачів. Мотивом такої діяльності може бути бажання реалізувати свої можливості, отримати визнання, відчуття себе частиною великого спортивного свята або популярного заходу, можливість познайомитися з цікавими людьми, знайти нових друзів, встановити ділові контакти. Зрештою, волонтери можуть просто внести різноманітність до свого життя,

Рис. 1. Участь волонтерів в Іграх Олімпіад

Рис. 2. Участь волонтерів в зимових Олімпійських іграх

провести вільний час із користю для себе та інших, отримати моральне задоволення (Лях, 2015).

Незважаючи на те, що досвід залучення спортивних волонтерів бере початок від перших Олімпійських ігор 1896 року, сучасна модель спортивного волонтерства почала складатись з 1980 р. під час проведення зимової Олімпіади в Лейк-Плесіді, тоді було створено перший комітет з організації волонтерів. З початку 80-х рр. спортивні волонтери були визнані «офіційними помічниками» оргкомітетів великих змагань (Левків, Макуц, 2013).

На рисунках 1, 2 наведені дані щодо кількості учасників волонтерського руху в Іграх Олімпіад та зимових Олімпійських іграх, в яких збірні команди України брала участь.

За даними Організаційного комітету «Токіо-2021» на Іграх XXXII Олімпіади, в яких брали участь 11 090 спортсменів із 205 країн світу, було залучено близько 90 тисяч волонтерів. У XXIII зимових Олімпійських іграх, які відбулися в місті Пхьончхан (Південна Корея), приймали участь 2833 тисячі спортсменів із 92 країн, кількість волонтерів становила 17 300 осіб (<http://www.olympic.org>).

З огляду на те, що згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт», спортивна діяльність – це заходи, що здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку спорту (Про фізичну культуру і спорт), можна вважати, що діяльність, яку здійснює волонтер у процесі організації та про-

ведення спортивних змагань, є спортивною волонтерською діяльністю.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Волонтерство як феномен благодійності виникло на початку XIX століття. Нині волонтерство в Україні здійснюється за багатьма напрямками: соціальний захист, екологія, пропаганда здорового способу життя, правозахисна діяльність, збереження історичної і культурної спадщини, сприяння у сфері освіти, науки, культури, мистецтва, в зоні проведення військових операцій, зокрема у сфері олімпійського спорту.

Незважаючи на бурхливий розвиток в Україні, спортивний волонтерський рух має низку істотних проблем, серед яких – недостатня пропаганда, низький рівень доходів у більшості громадян України, що ускладнює використання вільного часу в громадських цілях і знижує рівень мотивації до добровільної безоплатної праці, відсутність юридичних норм і механізмів захисту волонтерської діяльності, брак належної уваги до спортивного волонтерства з боку уповноважених структур тощо. Таким чином, для більш продуктивного розвитку спортивної волонтерської діяльності необхідне створення державою умов для реалізації прав громадян на добровільну і пряму участь у вирішенні соціально-значущих проблем суспільства.

Перспективним напрямом наших досліджень буде виділення етапів розвитку спортивного волонтерства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волонтерство без кордонів: інформаційна брошура / В. Назарук, О. Кашевська, С. Пінчук [та ін.]. Рівне, 2008. 46 с.
2. Донік О.М. Благодійність в Україні (XIX – початок XX ст.) URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2005_4_159 (дата звернення 02.11.2021).
3. Загальна Декларація про волонтерську діяльність. URL: <http://dyvensvit.org/articles/2018.html> (дата звернення 05.11.2021).
4. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 14 вересня 2017 р. № 3808-12 / ВР України. URL: <https://zakon.help/law/3808-XII/edition14.09.2017/page3> (дата звернення 10.11.2021).
5. Когут І.А., Гончаренко Е.В. Волонтерское движение в спорте: проблемы и перспективы. *Наука в олимпийском спорте*. 2010. № 2. С. 134–141.
6. Левків В., Макуц Т. Характеристика спортивного волонтерства як різновиду волонтерської діяльності. *Спортивна наука України*. 2013. № 5 (56). С. 33–37.
7. Лях Т.Л. Соціально-педагогічна діяльність волонтерських груп : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Луганськ, 2009. 186 с.
8. Меценатство і меценати України. URL: <http://zppol.org.ua...kabinet/mecenatstvo...mecenati-ukrayini> (дата звернення 17.11.2021).
9. Петренко І.В., Бондар А.С. Участь студентів у спортивному волонтерському русі. *Стратегічне управління розвитком галузі «Фізична культура і спорт»* : Матеріали III регіональної науково-практичної Інтернет-конференції за участю міжнародних спеціалістів. Харків, 2015. С. 186–193.

10. Про організацію та проведення в Україні в 2001 році Міжнародного року волонтерів : Розпорядження Президента України від 22 березня 2001 р. № 67 / 2001-рп. / Президент України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67/2001-rp> (дата звернення 05.11.2021).
11. Петренко І.В., Бондар А.С. Організаційна модель підготовки спортивних волонтерів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. 2017. № 3(84)17. С. 77–81.
12. Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц. та ін. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Луганськ, 2005. 408 с.
13. Ходорчук А.Я. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: посібник для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. 4-а частина / за ред. А.Я. Ходорчук. Київ, 2003. 272 с.
14. Официальный сайт Олимпийских игр. URL: <http://www.olympic.org>

REFERENCES:

- Nazaruk, V., Kashevska, O., Pinchuk, S. et.al. (2008). Volonterstvo bez kordoniv: informatsiyna broshura [Volunteering without borders: information brochure]. Rivne. [in Ukrainian].
- Donik, O.M. (2005) Blahodiynist' v Ukrayini (XIX – pochatok XX st.) [Charity in Ukraine (XIX – early XX century.)] *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal - Ukrainian Historical Journal*, 4, 159–177. Retrieved from: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2005_4_159 [in Ukrainian].
- Zahal'na Deklaratsiya pro volonters'ku diyal'nist' [Universal Declaration of Volunteering] Retrieved from: <http://dyvensvit.org/articles/2018.html> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrayiny «Pro fizychnu kul'turu i sport» [Law of Ukraine «On Physical Culture and Sports»]. (n.d.). Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny» Verkhovna Rada Ukrayiny – Database «Legislation of Ukraine» / Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.help/law/3808-XII/edition14.09.2017/page3> [in Ukrainian].
- Kohut, I.A., Goncharenko, E.V. (2010). Volonterskoye dvizheniye v sporte: problemy i perspektivy [Volunteer movement in sports: problems and prospects]. *Nauka v olimpiyskom sporte- Science in Olympic sports*. 2. 134–141 [in Ukrainian].
- Levkiv V., Makuts T. (2013). Kharakterystyka sportyvnoho volonterstva yak riznovydu volonters'koyi diyal'nosti [Characteristics of sports volunteering as a kind of volunteer activity]. *Sportyvna nauka Ukrayiny-Sports Science of Ukraine*. 5 (56), 33–37 [in Ukrainian].
- Lyakh, T.L. (2009). Sotsial'no-pedahohichna diyal'nist' volonters'kykh hrup [Socio-pedagogical activity of volunteer groups]. Candidate's thesis. Luhansk [in Ukrainian].
- Metsenatstvo i metsenaty Ukrayiny [Patronage and patrons of Ukraine]. Retrieved from: <http://zpp.org.ua> [in Ukrainian].
- Petrenko, I.V., Bondar, A.S. (2015). Uchast' studentiv u sportyvnomu volonters'komu rusi [Participation of students in the sports volunteer movement] *Stratehichne upravlinnya rozvytkom haluzi «Fizychna kul'tura i sport» – Strategic management of the development of the field «Physical Culture and Sports»*: Proceedings of the III regional scientific-practical Internet conference with the participation of international specialists. (P. 186–193). Kharkiv [in Ukrainian].
- Pro orhanizatsiyu ta provedennya v Ukrayini v 2001 rotsi Mizhnarodnoho roku volonteriv [On the organization and holding of the International Year of Volunteers in Ukraine in 2001]. *Rozporyadzhennya Prezydenta Ukrayiny vid 22.03.2001 r. № 67 / 2001-rp. Order of the President of Ukraine of March 22, 2001 № 67/2001-rp*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67/2001-rp> [in Ukrainian].
- Petrenko, I.V., Bondar, A.S. (2017). Orhanizatsiyna model' pidhotovky sportyvnykh volonteriv [Organizational model of training of sports volunteers]. *Naukovyy chasopys Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova. Scientific journal Nat. ped. Univ.* 3 (84) 17, 77–81 [in Ukrainian].
- Kharchenko, S.Ya., Kratinov, M.S., Vakhovsky, L.Ts., Pesotska, O.P., Kratinova, V.O., Karaman, O.L. (2005). Istorya, teoriya i praktyka sotsial'noyi roboty v Ukrayini: navchal'nyy posibnyk dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv. [History, theory and practice of social work in Ukraine: a textbook for university students educational institutions]. Luhansk [in Ukrainian].
- Khodorchuk, A.Ya. (2003). Sotsial'na robota v Ukrayini: teoriya ta praktyka: posibnyk dlya pidvyshchennya kvalifikatsiyi pratsivnykiv sotsial'nykh sluzhb dlya molodi. [Social work in Ukraine: theory and practice: a guide for professional development of social workers for youth]. 4th part, Kyiv. Retrieved from: <http://www.olympic.org> [in Ukrainian].
- <http://www.olympic.org>